

MEI 2025 / BIL. 13 / 2025

EON

Epitome of Nature

PENDIDIKAN BERKUALITI

MAJALAH PP BIOLOGI
UITMCNS

ISSN 2773-5869

9 772773 586005

BAGAIMANA REFLEKSI BOLEH MEMBANTU PELAJAR DIPLOMA FARMASI?

Nursyuhadah Othman & Roz Azinur Che Lamin
Fakulti Farmasi, UiTM Cawangan Pulau Pinang, Kampus Bertam, 13200 Kepala Batas, Pulau Pinang

syuhadaho@uitm.edu.my

EDITOR: MUHAMMAD AIDIL IBRAHIM

Refleksi, dalam konteks pembelajaran, merujuk kepada proses renungan atau pemikiran semula terhadap pengalaman pembelajaran seseorang untuk meningkatkan pemahaman dan penambahbaikan. Refleksi merupakan satu proses penting dalam pembelajaran di mana, pelajar mahupun pengajar menilai semula kefahaman seseorang pelajar dalam sesuatu topik, dan seterusnya menentukan samaada kaedah pembelajaran ataupun ulangkaji perlu ditambahbaik atau dikekalkan. Proses refleksi tidak hanya melibatkan pengulangan maklumat, tetapi juga pemahaman yang mendalam serta aplikasi pengetahuan dalam situasi sebenar. Artikel ini akan membincangkan teori pembelajaran berkaitan refleksi, kepentingan refleksi, dan kaedah-kaedah refleksi yang sesuai dalam konteks pembelajaran bagi pelajar Diploma Farmasi.

Teori Pembelajaran Berkaitan Refleksi

Terdapat pelbagai teori pembelajaran yang berkaitan dengan refleksi dalam pembelajaran. Misalnya, Teori Pembelajaran Kolb (1984). Teori pembelajaran Kolb pengalaman atau "*experiential learning*" biasanya diwakili oleh kitaran pembelajaran empat peringkat di mana pelajar "melalui semua peringkat." Pembelajaran yang berkesan dilihat apabila seseorang melalui kitaran empat peringkat ini; (1) mengalami pengalaman konkrit diikuti oleh (2) pemerhatian dan refleksi terhadap pengalaman tersebut yang membawa kepada (3) pembentukan konsep abstrak (analisis) dan generalisasi (kesimpulan) yang kemudiannya (4) digunakan untuk menguji hipotesis dalam situasi masa depan, menghasilkan pengalaman baharu. Bagi pengalaman konkrit (*concrete experience*), pelajar mengalami pengalaman konkrit yang

melibatkan pengalaman atau situasi baharu, atau penafsiran semula pengalaman sedia ada berdasarkan konsep baharu. Pemerhatian reflektif terhadap pengalaman baharu (*reflective observation of the new experience*) membolehkan pelajar merenung pengalaman baharu tersebut berdasarkan pengetahuan mereka yang sedia ada. Ketiga, Konseptualisasi abstrak (*abstract conceptualization*) hasil daripada refleksi di fasa kedua dan daripada pengalaman mereka, para pelajar memperoleh idea baharu atau pengubahsuaian konsep abstrak sedia ada. Akhir sekali, eksperimen aktif (*active experimentation*) merupakan konsep yang baru dicipta atau diubah suai ini membawa kepada eksperimen atau uji kaji. Melalui fasa ini, pelajar akan cuba menerapkan idea mereka kepada dunia sekeliling untuk melihat apa yang berlaku. Dalam konteks pelajar Diploma Farmasi, proses pembelajaran mereka meliputi kesemua empat kitaran ini. Fasa kedua, iaitu refleksi, sering ditekankan oleh sebilangan pensyarah selepas sesi kuliah, makmal atau simulasi klinikal untuk membantu pelajar memahami kandungan pembelajaran.

Teori pembelajaran Kolb pengalaman atau "*experiential learning*" biasanya diwakili oleh kitaran pembelajaran empat peringkat

Kepentingan Refleksi dalam Pembelajaran

Sesi refleksi di dalam kelas perlu dijalankan untuk menilai sejauh mana kefahaman mereka dalam sesuatu perkara. Selain itu, refleksi mendorong pelajar untuk menjadi lebih bertanggungjawab terhadap proses pembelajaran mereka sendiri. Melalui proses ini, pelajar menjadi lebih proaktif dalam mencari maklumat, mengenal pasti sumber yang relevan, dan berusaha memperbaiki kelemahan yang dikenal pasti. Sikap ini menjadikan mereka lebih berdaya saing dalam pembelajaran.

Apabila pelajar secara aktif merenung kekuatan dan kelemahan mereka, mereka akan mula untuk mengatur strategi bagi meningkatkan kefahaman mereka tentang sesuatu subjek. Ini membantu meningkatkan keyakinan mereka untuk menghadapi cabaran pembelajaran serta menyelesaikan tugas dengan lebih yakin dan cekap. Dalam bidang farmasi, refleksi membolehkan pelajar mengembangkan kemahiran insaniah yang kritikal seperti komunikasi yang berkesan, empati, dan pemikiran kritis. Kemahiran ini adalah asas untuk berinteraksi dengan pesakit, rakan sekerja, dan pihak berkepentingan lain dalam dunia pekerjaan yang sebenar. Dari segi akademik, proses refleksi, pelajar dapat

mengaitkan teori dengan aplikasi praktikal. Refleksi membolehkan pelajar mengenal pasti bahagian pembelajaran yang kurang difahami dan mengambil langkah-langkah yang tepat untuk memperbaikinya. Ini termasuklah mendapatkan bimbingan tambahan daripada pensyarah atau melakukan kajian mendalam terhadap topik yang mencabar. Dengan merenung pengalaman pembelajaran mereka, pelajar berupaya mengembangkan kemahiran berfikir kritis yang diperlukan untuk menyelesaikan masalah kompleks.

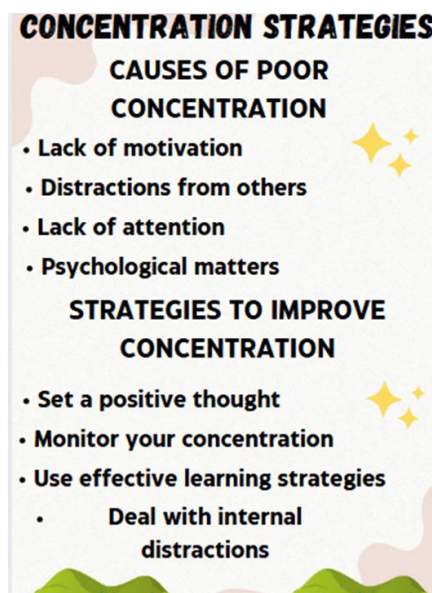
Kemahiran ini amat penting dalam bidang farmasi, di mana penyelesaian yang tepat dapat memberi impak besar kepada perkhidmatan kesihatan. Refleksi membantu memperkukuhkan ingatan dengan memberi peluang kepada pelajar untuk mengulangi dan merenung kembali apa yang telah dipelajari. Pendekatan ini menjadikan pembelajaran lebih bermakna dan mudah diingati, serta mengukuhkan penguasaan ilmu dalam jangka masa panjang.

Kaedah-kaedah Refleksi dalam Pembelajaran

Beberapa kaedah refleksi yang boleh digunakan oleh pelajar Diploma Farmasi termasuk jurnal refleksi, perbincangan kumpulan, pembelajaran berasaskan masalah, maklum balas daripada pensyarah dan

Refleksi membantu memperkukuhkan ingatan dengan memberi peluang kepada pelajar untuk mengulangi dan merenung kembali apa yang telah dipelajari.

refleksi video. Melalui jurnal reflektif, pelajar perlu menulis jurnal harian atau mingguan untuk merenung pengalaman pembelajaran mereka. Contohnya, mereka boleh mencatatkan cabaran yang dihadapi dalam proses pembelajaran mereka, dan menyenaraikan langkah yang diambil untuk mengatasinya seperti yang ditunjukkan dalam Gambar 1.

Gambar 1: Refleksi dalam pembelajaran yang ditulis pelajar dengan menyenaraikan cabaran dan strategi untuk mengatasi cabaran tersebut (Sumber: Koleksi peribadi penulis)

Selain itu, perbincangan reflektif secara berkumpulan memberi peluang kepada pelajar untuk berkongsi pengalaman dan pandangan mereka. Kaedah ini juga dapat membantu mereka memahami perspektif rakan lain, yang mungkin menawarkan penyelesaian baharu kepada masalah yang dihadapi. Pembelajaran berasaskan masalah (*problem-based learning*) sesuai dilakukan pelajar untuk menyelesaikan masalah, misalnya bagi subjek berkaitan farmakologi.

Pelajar perlu membayangkan situasi pesakit yang menghadapi masalah tertentu, menilai keadaan pesakit tersebut dan sebagai petugas kesihatan, apakah perkara yang boleh dilaksanakan bagi menyelesaikan masalah tersebut.

Keupayaan pelajar menjawab dengan betul menunjukkan pelajar benar-benar memahami kursus tersebut. Pensyarah juga boleh menilai kefahaman pelajar melalui hasil pembelajaran (*learning outcome*) yang telah disediakan. Usai sesi kuliah atau makmal, pensyarah boleh bertanya kepada pelajar soalan-soalan berkaitan dan menilai kemampuan pelajar melalui jawapan mereka. Hasilnya, pensyarah boleh memberikan maklum balas yang

membimbing pelajar untuk merenung cara mereka memproses maklumat dan memperbaiki kelemahan.

Selain itu, bagi pelajar tahun akhir, pembentangan melalui video berkenaan topik-topik berkaitan dapat dijalankan dalam suasana premis kesihatan yang sebenar sebagai mana yang ditunjukkan dalam Gambar 2.

Pelajar boleh merakam refleksi mereka secara video selepas menjalani simulasi atau aktiviti tertentu. Rakaman ini membantu pelajar melihat semula pengalaman mereka dengan lebih objektif.

‘perbincangan reflektif secara berkumpulan memberi peluang kepada pelajar untuk berkongsi pengalaman dan pandangan mereka’

Kesimpulan

Refleksi adalah sangat penting dalam pembelajaran, terutamanya dalam program Diploma Farmasi yang memerlukan pemahaman mendalam mengenai teori kursus dan aplikasi praktikal dan situasi yang sebenar.

Dengan menggunakan kaedah-kaedah refleksi yang sesuai, pelajar dapat meningkatkan pemahaman mereka terhadap kandungan pembelajaran, mengenal pasti jurang dalam pengetahuan, dan membangunkan kemahiran yang relevan untuk dunia pekerjaan. Bagi menjayakan pendidikan berkualiti, adalah penting untuk pensyarah menggalakkan dan membantu pelajar dalam proses refleksi, supaya ilmu yang disampaikan itu dapat diaplikasikan oleh pelajar dalam situasi sebenar apabila mereka bekerja kelak

Gambar 2: Refleksi pemahaman teori oleh pelajar melalui kaedah pembelajaran berasaskan masalah dan lakon semula di premis Kesihatan (Sumber: Koleksi peribadi penulis)